

Søkelyset på demokratiet

DET jeg kommer til å si i kveld er ting som jeg med stigende overbevisning føler at jeg skal og må si.

Demokrati beror på mennesker. Den dristigste gruppe mennesker jeg har møtt, så jeg for noen uker siden: Tre mennesker som talte til en forsamling. Det var en mann fra Kenya som hadde vært leder for Mau-Mau-relsningen, feltherre, for de 230 000 krigere som hadde det mål å utrydde alle hvite menn. Ved hans side sto en engelsk oberst som hadde hatt kommandoen over den leir hvor denne mann og hans kamerater, den harde kjerne av Mau-Mau-menn hadde sittet innesperret. Og der sto en hvit kvinne, datter av den engelske godseier i Kenya som en natt ble bortført fra sitt hjem og levende begravet på toppen av Mount Kenya som et menneskeoffer til Mau-Maus guder.

Nå talte de sammen disse tre — på Moralsk Opprustnings verdenskonferanse i Caux. Til et kontinent i kaos ville de bringe forsoning og forvandling som hadde ført dem sammen som en kjempende enhet. De visste at en slik befriende forvandling er den eneste vei ut av hatets og hevners onde sirkel og inn i en framtid med fred, frihet og demokrati. Aldri har det slått meg så sterkt at demokratiet koster, demokrati er en moralsk kvalitet; med beskjemmelse måtte jeg tenke på hvor overfladisk, hvor uforpliktende vi ofte har snakket om demokrati. Her sto vi overfor realiteter. I en verden hvor veldige krefter kjemper om menneskets sjel, kan demokratiet bare kjøpes ved offer, ved forvandling, ved en

Professor dr. Eiliv Skard holdt dette foredraget i NRK i serien «Søkelyset på demokratiet». Etter oppfordringer fra flere hold gjengis foredraget i denne og en følgende kronikk.

moralsk opprustning av individer og nasjoner Mau-Mau-lederen uttrykte det slik: «Det er mer revolusjonært å forvandle mennesker enn å skjære hodet av dem.»

I Afrika er det ganske klart at 1960 er valgets år: Stater med i alt 70 millioner mennesker får sin fulle uavhengighet og må velge sin vei. Skal Afrika velge den vei som betegnes av hat og hevn og gjengjeldelse, med støtte fra den internasjonale kommunisme — en vei som vil gjøre fred og demokrati hjemløse på dette kontinent? Afrikas fremtid avhenger av hvor sterk den kan vokse seg, den ånd som representeres av de tre som talte fra Afrika. Den ånd lar seg ikke stanse av noen ytre makt. Tvers gjennom alt kaos har Moralsk Opprustnings budskap gått ut to ganger daglig fra Kongos kringkasting.

Slike kjensgjerninger kan ha interesse her i Norge, hvor en mann kan oppleve å bli brakt til taushet foran mikrofonen når han uttaler den overbevisning at verden trenger moralsk opprustning.

NAR jeg er bedt om å tale om demokrati i Norsk Rikskringkasting, kan jeg vanskelig unngå å spørre om hvordan NRK selv stiller seg til demokratiets verdier. Den episode jeg hentydet til, var en enestående

skandale, et brudd på de enkleste demokratiske prinsipper, men den reiser et enda alvorligere spørsmål: Hvor står vårt lands mest effektive meningsdannende institusjon? Hva ser den som sin oppgave i en verdenshistorisk krisetid da veldige krefter går til angrep på selve vårt livsgrunnlag? Vi lever midt i den globale idékrig som faktisk er den tredje verdenskrig — har Norsk Rikskringkasting et klart og forpliktende standpunkt til vårt folks demokratiske, moralske, kristne grunnverdier? Eller har den ikke noe standpunkt? Men en presse eller kringkasting som i dag ikke vet hva den vil, den blir et bytte for krefter som meget godt vet hva de vil. Det gjelder for en institusjon som for en person: Den som ikke står for noe som helst, vil falle for hva som helst.

Sammenhengen mellom demokrati og moral fremgår tydelig av demokratiets historie. Demokrati oppsto i det gamle Aten, her slo demokratiets banner ut for første gang. Dette demokrati fikk en kort blomstring, men lang nok til å gi oss den lærdom at demokrati beror på etisk kvalitet. Og da så demokratiet atter for alvor kom fram i historien, i den engelsk-amerikanske verden på 1700—1800-tallet, da var det i organisk forbindelse med en rekke moralske verdier av kristen rot. Fremfor alt hersket det en sterk overbevisning om at hvis mennesket skal fortjene å leve som borger av en fri stat da må det selv være bundet av guddommelige normer. Klart er tanken uttrykt i en setning av William Penn: «Mennesket må la seg lede av Gud, eller det fordøm-

mer seg selv til å bli regjert av tyranner.»

Høye etiske idealer lå bak demokratiet fremmarsj; i forrige århundre — Lincolns og Gladstones demokrati. Hva er grunnen til at demokratiet i dag er på defensiven, truet på livet av en totalitær ideologi som fornekter alle våre høyeste verdier og som har det ene mål å erobre verden?

Der må ha vært en svikt i fundamentene. Vi innbilte oss at demokrati er noe en kan få gratis. Vi glemte at intet samfunn kan bestå og intet folk kan leve uten et felles forpliktende livsgrunnlag — det var den glemte faktor i liberalismens som velferdsstatens demokrati. Mennesket har behov for et livsinnhold som engasjerer; hvis dette behov ikke tilfredstilles, da oppstår et tomrom hvor alle onde ånder kan rykke inn. De demokratiske politikere som ikke har annet å tale om enn levestandard, må ikke undres over at demokratiet ofte har liten evne til å begeistre ungdom — samtidig som totalitære ideologier vet å sette millioner på marsj.

VI snakker ofte som om kommunismen bare var en politisk bevegelse hvis innflytelse vi f. eks. her i Norge kan avlese ved hjelp av stemmetall ved stortingsvalg. Men hva sa nylig lederen av det kommunistiske parti i Canada? «Vi vinner ikke mange nye medlemmer — sa han — men vi går frem fordi kommunistinspirerte synsmåter får mer og mer makt i folket. Kommunismen er vokst ut av Vestens forræderi mot sine dyreste verdier — og den utnytter stadig dette forræderi. «Med ideologisk blinde demokrater kan vi kommunister gjøre hva vi vil», ble det en gang sagt. Kommunismen kan effektivt infiltrere på alle felter — i det økonomiske, det kulturelle, det kirkelige liv. Med god støtte i presse og kringkasting har man

søkt å knekke nasjonens livsmot, skape en verdensopinion av frykt, baktale våre forbundsfeller, Amerika, Tyskland, Adenauer, undergrave respekten for det militære forsvar — og undergrave Guds autoritet i folket. Når vi tenker på hva for en hjernevask vårt folk har vært og fremdeles er utsatt for, da kan jeg for min del ikke unngå å stille et meget ubehagelig spørsmål: Hvor har vi vært henne, vi akademikere, vi som burde kunne se klart — hvor har vi vært siden vi alle disse år har latt dette skje?

Diktaturet har forbundsfeller i oss selv, en femtekolonne i vår egen natur — i vår feighet og frykt og trang til å følge gjengens moter og paroler. Her spør det om vår personlighet har forankring i en annen, en høyere absolutt autoritet.

HVORDAN skal demokratiet komme over på offensiven? Demokratiet og demokratene må reformere seg selv — demokratiet kan bare seire ved en forpliktende og dynamisk ideologi som levendegjør for oss det vi tror på, som engasjerer følelse og vilje og som igjen gir den unge generasjon tro og mot på livet. Sant å si — demokratiet skal ikke bevares, det må gjenfødres; uten en radikal fornyelse har vårt vestlige demokrati iallfall ikke noen chance blant de fargede folkeslag. Da utenriksminister Schuman skrev forordet til den franske utgave av dr. Frank Buchmans taler, sa han: «Demokratiet kan bare reddes ved livskvaliteten hos de menn som taler i dets navn.» Dr. Frank Buchman er den mann som klarere enn noen annen nålevende har analysert krisen og pekt på løsningen — en mann som skulle være selvskreven til Nobels fredspris — han har her sagt det avgjørende ord. Det som trenges, er den beslutning at vi i vårt liv vil godta de ubetingede normer som er dypt forankret i vår

samvittighet, og lytte til den stemme som alle dager har talt med myndighet til mennesker om godt og ondt, og minnet oss om det liv som vi dypest sett vet at vi skal leve. Her står vi i samme stilling — hvert eneste menneske.

Og i enhver statsform er mennesket det sentrale problem. En mann som kjenner kommunismen fra innsiden, Hans Bjerkholt, en av grunnleggerne av det norske kommunistparti og medlem i 25 år, inntil han fant en høyere ideologi — han har fortalt: I Kreml var det spørsmål stadig på dagsordenen, hvordan skal vi frembringe den nye mennesketype som kan få systemet til å fungere? Men det samme spørsmål er aktuelt i Washington — hvordan skal det løses? Diktaturet, som ikke tror på forvandling, men bare regner med makt, har sin egen vei: Den gjenstridige må tvinges eller likvideres, eksemplene går i dag opp i millioner; og tvang og hjernevask, massearrestasjoner og massehenrettelser er de metoder kommunismen har å by på — i Afrika, i Tibet og i Europa! Demokratiet som bygger på det kristne menneskesyn, kan ikke anvende slike metoder — det må finne en annen vei, og det kan bare være den frivillige forvandlings vei. Her kommer vi tilbake til det vi gikk ut fra. Hva er i dag storpolitikens grunnproblem? Det er det hav av hat og bitterhet som skyller over alle kontinenter, hat mellom individer og nasjoner, klasser og raser, det hat som uten sammenligning er verdenskommunismens mest effektive våpen. Ingen fred er mulig, intet demokrati — uten den forvandling som læger hatet i menneskets inn. De pekte på det eneste håp, de tre som talte i Caux. Han uttrykte den enkle sannhet, den mann jeg nylig hørte si. Enten forvandler vi mennesker — eller også må kommunismen seire!

(Art. II i morgen.)